

ΓΙΑΤΙ; Γιάννης Μαγκλής

Λογοτεχνικό είδος.

Το κείμενο αποτελεί διήγημα που βρίσκεται στη συλλογή διηγημάτων του Γιάννη Μαγκλή «Δεν υπάρχουν αμαρτωλοί», η οποία εκδόθηκε το 1956. Τα διηγήματα της συλλογής εστιάζονται στο αντιπολεμικό μήνυμα που θέλει να μεταφέρει ο συγγραφέας στους αναγνώστες του.

Τίτλος.

Ο τίτλος του κειμένου είναι μια μονολεκτική ερώτηση, η οποία αποδίδει πυκνή δραματική ένταση, απορία, παράπονο και διαμαρτυρία. Φωτίζει την έλλειψη αποδεκτών λογικών επιχειρημάτων για την ύπαρξη και τη διαιώνιση του εγκληματικού φαινομένου που ονομάζεται πόλεμος (δεν υπάρχει λογική απάντηση στο «γιατί συμβαίνει;»). Επιπλέον προβάλλει μια έντονη αίσθηση λύπης, οδύνης και συντριβής για τη σπατάλη της ζωής και την ταπείνωση του ανθρώπου στο πλαίσιο του πολέμου. Είναι μια συναισθηματική κραυγή που απευθύνεται στη συνείδηση και την κρίση των ανθρώπων, καλώντας τους να αντιληφθούν το θανατηφόρο παραλογισμό του πολέμου.

Θέμα.

Στο κείμενο τίγεται το ζήτημα του πολέμου και η ολέθρια επίδρασή του στη ζωή των ανθρώπων.

Διάρθρωση ενοτήτων.

- **1^η ενότητα:** «Σουρούπωνε... το κεφάλι να δει.»: Ο στρατιώτης στην πηγή.
- **2^η ενότητα:** «Ένας άλλος στρατιώτης... με καρτερά.»: Η συνάντηση.
- **3^η ενότητα:** «Μα ο νέος... με κατάντησες.»: Ο θάνατος του στρατιώτη.
- **4^η ενότητα:** «Ένα σκληρό χέρι... να ζήσει.»: Η κρίση συνείδησης.
- **5^η ενότητα:** «Έφταξε... δεν άκουγε.»: Η μεταμέλεια.

Νοηματική εμβάθυνση.

Όταν νυχτώνει στο πεδίο της μάχης, οι εχθροπραξίες σταματούν και επικρατεί ησυχία. Ένας νεαρός στρατιώτης φτάνει σε μια δροσερή πηγή να ξεδιψάσει και να ξεκουραστεί. Αφού πίνει νερό προσεύχεται στο Θεό να σταματήσει ο πόλεμος, για να επιστρέψει στην οικογένειά του. Την ίδια στιγμή ένας στρατιώτης από το αντίπαλο στρατόπεδο φτάνει στην ίδια πηγή για να ξεδιψάσει και να δοξάσει το Θεό που είναι ακόμα εν ζωή. Ο νεαρός στρατιώτης, ξεχνώντας την πρότερη αγαλιάσή του, βγάζει το όπλο του και το στρέφει ενάντια στον αντίπαλό του. Εκείνος βρίσκεται απροετοίμαστος, θέλει να φτάσει στην πηγή και παρακαλεί τον στρατιώτη να μην τον χτυπήσει και του μιλά για τη μάνα του που τον περιμένει. Όμως ο πρώτος στρατιώτης, ξεχνά την πίστη του στο Θεό, πυροβολεί τον αντίπαλό του και τον πληγώνει θανάσιμα. Στη συνέχεια πηγαίνει πάνω από τον πληγωμένο, παρατηρεί τον πόνο του και φαντάζεται τα λόγια που του απευθύνει το θύμα του.

Μην μπορώντας να αντέξει αυτό που συνέβη, ανεβαίνει τρέχοντας την ανηφόρα χωρίς να καταλαβαίνει τι κάνει και πού βρίσκεται. Μετανιωμένος για την πράξη του, κατεβαίνει την ανηφόρα που μόλις ανέβηκε και τρέχει

δίπλα στον πληγωμένο. Παρακαλεί τον Θεό να τον σώσει και φέρνει το σώμα του μέχρι την πηγή, όπου το πλένει και το δροσίζει. Δακρυσμένος, του ζητά συγχώρεση και τον αποκαλεί αδερφό του. Δεν ήθελε να του κάνει κακό. Δεν σκέφτηκε ότι και ο αντίπαλός του είναι άνθρωπος, γιατί για αυτό εκπαιδεύτηκε, για να χάσει την ανθρωπιά του. Το σώμα του νεκρού σιγά σιγά παγώνει και ο νεαρός στρατιώτης του ψιθυρίζει λόγια αγάπης.

Ο στρατιώτης, αυτός που σκότωσε τον άλλο, είναι και αυτός θύμα, αλλά ενός πολέμου που τον έχει αλλοτριώσει και εξαγριώσει, τον έχει κάνει να σκέφτεται μόνο τον εαυτό του και να αγωνίζεται μόνο για την επιβίωσή του. Σε αυτή την προσπάθεια του αναγκάζεται να σκοτώσει, γιατί τρέμει μήπως προλάβει και τον σκοτώσει ο άλλος. Και αυτό το κάνει εν ψυχρώ, γιατί εκείνη τη στιγμή είναι τόσο τυφλωμένος, ώστε δε βλέπει απέναντί του έναν άνθρωπο, αλλά έναν εχθρό. Έτσι, ενώ στην αρχή έδωσε την εντύπωση ενός ανθρώπου με ευαισθησία, που εκτιμάει τη ζωή και τις χαρές της, μόλις ένωσε κάποια απειλή, ξέχασε πως είναι άνθρωπος και πως έχει απέναντί του τον αδερφό του και μετατράπηκε σε αδίσταχτο πολεμιστή, που τον έχουν μάθει να σκοτώνει. Ωστόσο, όταν συνειδητοποιεί την ανηθικότητα της πράξης του, αισθάνεται ενοχή, μετανιώνει και προσπαθεί συντετριμμένος να εξιλεωθεί, ζητώντας συγχώρεση από το θύμα του και τονίζοντας ότι δεν το ήθελε, αφού δεν είναι φονιάς. Υπεύθυνοι για το κακό που έγινε είναι όσοι προξενούν τους πολέμους.

Ερμηνεία ιδιαίτερων σημείων.

«**Θε μου, όμορφη 'ναι η ζωή του ανθρώπου**»: η αυθόρμητη αναφώνηση του στρατιώτη αντιδιαστέλλει την απλή φυσική ομορφιά προς το αποκρουστικό πρόσωπο του πολέμου, που αποτελεί ένα αφύσικο προϊόν του πολιτισμού. Ο άνθρωπος αισθάνεται πληρότητα με απλές ικανοποιήσεις, που η παράλογη βία του πολέμου τις καταργεί και τον κάνει δυστυχισμένο.

«**με τον τρόπο τούτο**»: ξεδιψώντας από την πηγή, είναι σαν να επιστρέφει στα φυσικά στοιχεία της Δημιουργίας και έτσι να εκδηλώνει τον πηγαίο σεβασμό του για το Δημιουργό. Φεύγοντας από το πεδίο μάχης ξαναβρίσκει την καθαρή ανθρωπιά του, κι έτσι τιμά το δώρο της ζωής.

«**...ξέχασε μονομιάς το Θεό. Έχασε τον άνθρωπο**»: εδώ η εικόνα και η ιδέα του Θεού χάνουν τον αφηρημένο θρησκευτικό χαρακτήρα τους και αποκτούν νόημα μέσω της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Η πίστη στο Θεό σημαίνει αγάπη και σεβασμός για τον άνθρωπο και τη ζωή. Δεν αρμόζει στο Θεό της αγάπης και της συγχώρεσης οι «πιστοί» να μισούν συνανθρώπους με διαφορετικό θρήσκευμα, χρώμα δέρματος και άλλη εθνική καταγωγή.

«**ο καταραμένος πόλεμος**»: ο απλός, καθημερινός άνθρωπος βιώνει τον πόλεμο ως ανεξήγητο δεινό που αφανίζει τη ζωή. Ακόμα κι όταν πείθεται να τον αποδεχτεί, γνωρίζει ότι είναι ένα ολέθριο γεγονός που βρίσκεται σε δυσαρμονία με την τάξη της ζωής. Πιθανόν, να τον δικαιολογεί, αλλά σίγουρα τον βλέπει ως κάτι ξένο προς την ανθρώπινη φύση.

«αδελφέ...»: η προσφώνηση κωδικοποιεί την ιδέα της συναδέλφωσης και την αξία της αλληλεγγύης. Δηλώνει την άρνηση της διχόνοιας και το πνεύμα της συμφιλίωσης.

«Ξέχασα, γιατί... μες στο σκοτάδι»: ο μεταμελημένος στρατιώτης αισθάνεται θύμα επιτήδειων φιλοπόλεμων κηρυγμάτων που τον παραπλάνησαν. Έτσι, ανάγει την αιτία του πολέμου όχι στη μοίρα ή στην ανθρώπινη επιθετική φύση, αλλά σε μια οργανωμένη και μεθοδική ιδεολογική προπαγάνδα που ποτίζει με μίσος τις ψυχές και διαιρεί τους ανθρώπους. Οι «κακούργοι» που ευθύνονται για αυτό δεν κατονομάζονται ούτε καν προσδιορίζονται. Η δραστηριότητά τους όμως, που τυφλώνει τους ανθρώπους, λογικά μπορεί να υποθέσει κάποιος ότι έχει ως κίνητρο κάποια ωφέλεια.

Τα πρόσωπα.

- **Ο στρατιώτης που σκοτώνει:** αρχικά εμφανίζεται ως μια **συμπαθητική** ανθρώπινη παρουσία, κερδίζοντας τη συμπάθεια του αναγνώστη. Στη συνέχεια όμως, ξεχνώντας την ανθρωπιά του, επιτίθεται στον άοπλο εχθρό του και μετατρέπεται σε έναν **απεχθή φονιά**. Αντικρύζοντας το πρόσωπο του πληγωμένου, σιγά σιγά επανέρχεται στην πρότερη κατάστασή του. Αισθάνεται ψυχικά **συντετριμμένος, μετανιωμένος** ζητά συγχώρεση και προσπαθεί με κάθε τρόπο να επαναφέρει το άνθρωπο που πριν λίγο χτύπησε κατάστηθα με το όπλο του. Ο πόλεμος τον έχει κάνει **άγριο** και **απάνθρωπο**, με αποτέλεσμα να αναγκάζεται να σκοτώσει από **φόβο** μήπως προλάβει και τον σκοτώσει ο άλλος, αφού **τυφλωμένος** καθώς είναι από τη μανία του πολέμου βλέπει παντού εχθρούς. Αυτές οι ψυχικές διακυμάνσεις του νεαρού στρατιώτη, τον ανάγουν σε **τραγικό πρόσωπο**, αφού τελικά είναι και αυτός **θύμα** του πολέμου. Κατ' αυτό τον τρόπο ο συγγραφέας φωτίζει τον παραλογισμό του πολέμου: μια ανθρώπινη επινόηση, που ξεριζώνει κάθε ανθρώπινο στοιχείο από τη συνείδηση του ανθρώπου και τον μετατρέπει από έλλογο δημιουργό ζωής σε αρνητική και καταστροφέα της ίδιας του της ύπαρξης!

✓ Οι ψυχικές διακυμάνσεις του νεαρού στρατιώτη:

1. έρχεται σε επαφή με τη φύση, είναι γαλήνιος και χαρούμενος και δοξάζει το Θεό που είναι ακόμα ζωντανός,
2. τη στιγμή της εμφάνισης του εχθρού γίνεται καχύποπτος, σκληρός και αδίστακτος πολεμιστής,
3. πυροβολεί τον εχθρό και αισθάνεται αμηχανία, καθώς αρχικά δε συνειδητοποιεί τι έχει κάνει,
4. αντικρύζει το βλέμμα και τον πόνο του εχθρού και νιώθει ενοχές, ταυτίζεται με τον πληγωμένο, νιώθει πανικό κι έτσι τρέπεται σε φυγή,
5. στα μισά της διαδρομής σταματά, προσπαθεί να ηρεμήσει και να συγκεντρωθεί, αλλά δεν μπορεί λόγω της έντονης συναισθηματικής φόρτισης στην οποία βρίσκεται,
6. καταλαβαίνοντας τελικά την πράξη του, κατεβαίνει τρέχοντας την πλαγιά ώστε να σώσει το θύμα του, καθώς αισθάνεται ταραχή, αγωνία, τύψεις, πόνο για το συνάνθρωπό του και οίκτο για τον εαυτό του

7. ο πληγωμένος είναι ακόμα ζεστός και ο στρατιώτης νιώθει προσωρινή ανακούφιση αλλά εξακολουθεί να τρέμει από αγωνία,
 8. αισθανόμενος ειλικρινή μετάνοια, πόνο και συντριβή, προσπαθεί να σώσει τον συνάνθρωπό του, δείχνοντας έτσι την ευαίσθητη και τρυφερή ψυχή του,
 9. ο νεαρός στρατιώτης συνειδητοποιεί τελικά ότι ο πόλεμος ήταν αυτός που τον έκανε απάνθρωπο και τον γέμισε μίσος για το συνάνθρωπό του.
- **Ο στρατιώτης που σκοτώνεται:** πρόκειται για μια συμπληρωματική παρουσία που εξυπηρετεί την ανέλιξη της ιστορίας. Ο στρατιώτης αυτός δεν διαφέρει σε τίποτα ακριβώς από τον πρώτο. **Κουρασμένος** και **ταλαιπωρημένος** καθώς είναι και ο ίδιος, πλησιάζει την πηγή για να ξεδιψάσει και τελικά περνά από τη ζωή στο θάνατο με μια **απορία** κι ένα **παράπονο** που δεν πρόλαβε να ευχαριστηθεί τη ζωή. Ο θάνατός του προσωποποιεί το τραγικό βίωμα του πολέμου, που ωθεί τον κεντρικό ήρωα, σε μια ριζική συνειδησιακή μεταμόρφωση. Ταυτόχρονα, δίνει μια ακραία δραματική διάσταση στην έκφραση του αντιπολεμικού μηνύματος που περικλείει το διήγημα.

Αφηγηματική οργάνωση.

Αφήγηση/ αφηγητής: η αφήγηση γίνεται σε γ' πρόσωπο και περνά μέσα από συνδυασμό του έμμεσου λόγου του αμέτοχου παντογνώστη αφηγητή (διηγητικός τύπος) με την άμεσα έκφραση των δραματικών προσώπων (αναπαραστατικός τύπος). Η αφήγηση εμπλουτίζεται από περιγραφή, σχόλια και αναπαράσταση.

Γλώσσα και Ύφος.

Γλώσσα: η γλώσσα του κειμένου είναι πανανθρώπινη, απλή, λογοτεχνική, άμεση, συναισθηματική.

Ύφος: το ύφος του κειμένου είναι γλαφυρό, με παραστατικότητα και ζωηρές συναισθηματικές αποχρώσεις. Είναι ειλικρινές και δεν βασίζεται στην απλή και ρεαλιστική καταγραφή, αλλά στον προσδιορισμό του εσωτερικού κλίματος.

Εκφραστικά μέσα (ενδεικτικά).

- **Μεταφορές:** οι μεταφορές έχουν ισορροπημένη παρουσία στο διήγημα, προσδιορίζοντας την παραδοσιακή λογοτεχνικότητα του: *Και πάνω σε όλο... και το ξάφνιασμα, Ένα σκληρό χέρι... και τον πόναγε, πιάστηκε η καρδιά του, καρφώθηκε μια σκέψη, η καρδιά βουτηγμένη στην αγωνία, Η ψυχή του είχε πετάξει.*
- **Προσωποποίηση:** εξαιρετικά παραστατική (λογοτεχνικά και νοηματικά) είναι η προσωποποίηση «Ο μεγάλος ήλιος... τα μάτια να ξεχάσει».
- **Αντιθέσεις:** ο νέος στρατιώτης, ένας άλλος στρατιώτης, ο άλλος, ο ξένος. Ο «ξένος» γίνεται πολύ σύντομα «αδερφός» και ο «στρατιώτης» γίνεται ξανά «άνθρωπος».
- **Εικόνες:** στο κείμενο δεσπόζουν αρκετές εικόνες:
 - ✓ ο πρώτος στρατιώτης που νιώθει να ξαναγίνεται άνθρωπος και πλημμυρίζει από χαρούμενη συγκίνηση για τη ζωή,

- ✓ ο άλλος στρατιώτης που τον τρομάζει ο θάνατος και εκλιπαρεί σιωπηλά για τη ζωή του,
 - ✓ ο θύτης και το θύμα, δίπλα δίπλα, με την τραγική «κάθαρση» να έχει οδηγήσει στην αγάπη και τη συναδέλφωση,
 - ✓ η αγωνία του θανάτου και το ανθρώπινο παράπονο στη ματωμένη όψη του πληγωμένου,
 - ✓ η φυγή του πρώτου στρατιώτη στο βουνό, η περισυλλογή του και η ξαφνική απόφαση της επιστροφής στην πλαγιά, που υποβάλλουν την αίσθηση της έντονης ψυχολογικής πίεσης,
 - ✓ η μεταφορά του ετοιμοθάνατου στη γουρνίτσα, με τον τρυφερό σεβασμό και το ευλαβικό δέος που αναλογεί σε ιδιαίτερα αγαπημένα πρόσωπα.
- **Νοερές εικόνες:**
 - ✓ το αγκάλιασμα της μάνας και το τρυφερό φίλημα στα μάτια, δείγμα ιερού σεβασμού και υπόσχεση αφοσίωσης,
 - ✓ ένα ερωτευμένο ζευγάρι που κάνει σχέδια και όνειρα για το μέλλον (μια κοπελίτσα... στο χωριό).
 - ✓ ο στρατιώτης που πλησιάζει το θύμα του, αλλά, είναι «νευρικός» γεμάτος αβεβαιότητα και ανασφάλεια, καθόλου ήσυχος και ευχαριστημένος με την πράξη του.
 - **Οι επαναλαμβανόμενες ιδιότητες μάνα- πατέρα- αδελφός- κοπέλα:** τονίζουν τη ζωτική αξία των συναισθηματικών δεσμών που βασίζονται στην αγάπη και την αμοιβαιότητα, προβάλλουν ένα διαχρονικό σύμβολο της απλής, ειρηνικής, δημιουργικής ζωής. Η επίκληση των προσώπων κάνει την τραγικότητα του θύματος μεγαλύτερη αφού τον εμφανίζει να πονά που στερείται τα αγαπημένα πρόσωπα που ο καθένας έχει ανάγκη. Έτσι, γίνεται δραστικότερη η απωθητική παρουσίαση των ολέθριων συνεπειών του πολέμου.